

O HRVATSKOJ TERMINOLOGIJI U ZUBNOM LIJEČNIŠTVU

doc. dr. med. Juraj Kallay, Zagreb

Svaka naučna disciplina zahtijeva svoju vlastitu terminologiju na svom materinskom jeziku, jer to traži potreba, koja je uvjetovana pravom, da svaki član narodne zajednice može bar donekle razumjeti smisao napisanog. U tome moramo odati svako priznanje Slovencima, koji su očistili svoj jezik gotovo svake tuđinske natruhe. To ne vrijedi samo za govorni jezik, nego se naročita briga posvećuje stručnoj terminologiji bilo koje struke.

A kako mi gledamo na taj problem? Uglavnom vrlo površno. To je moj utisak, koji sam imao prilike steći za vrijeme mog gotovo tridesetogodišnjeg čitanja naše stručne medicinske literature. Previše mnogo upotrebljavaju se tuđe riječi, koje bismo mogli vrlo lijepo zamijeniti vlastitima. Naš narod ima tako bogatu riznicu, da se može naći vrlo mnogo podesnih riječi, koje su nam potrebne. Osim toga postoji mogućnost stvaranja novih riječi, koje se mogu prilagoditi narodnim.

Mi imamo više rječnika medicinskih riječi, a od njih su najpoznatiji »Liječnički rječnik« Arambašina iz g. 1912. i 1940. te Nemičićev »Medicinski rječnik« iz g. 1913. Veliki doprinos dao je prof. Kušar u svom »Narodnom blagu«, ali i Bakotićev Rječnik ima korisnih riječi. Osim njih ima i drugih, koje ovdje ne navodim.

Ja bih htio ovdje iznijeti neke riječi na diskusiju, koje sam ja upotrebio u mojim radovima, a koje nijesu uobičajene u stomatologiji (zubnom liječništvu), nego se pretežno upotrebljavaju latinske riječi ili neka nemoguća udruženost latinsko-hrvatskih riječi (na pr. alveolarni nastavak). U stvaranju novih riječi kao anatomskih pojmova u ustima pošao sam od pojma »zub« (latinski *dens*). Zub leži u čeljusnoj kosti, koja ima lat. ime *processus alveolaris*. Ovaj termin označio sam riječju *zubište*, načinivši poredbu s riječima *stuba-stubište*. Kako zub ima svoj dio unutar kosti, t. j. korijen, a taj je usađen u jednoj rupi, koja se latinski zove *alveola*, ja sam je nazvao *zubnica*. Kod Nemičića *processus alveolaris* označen je riječima *zubišna nastavina*, što je vrlo nepodesan izraz, dok *alveolu* označuje riječima *zubna jamica* i *zubište*, a Arambašin upotrebljava *koritašce*. Uzmemo li riječ *zub* kao ishodište, tada je mnogo logičnije, da on leži u *zubnici*, koja je sastavni dio *zubišta*. Dugo sam tražio podesnu riječ za okolno tkivo zuba, koje nosi latinsko ime *gingiva* ili njemački *Zahnfleisch* (po mom mišljenju posve nemoguće ime, a još više nemoguće kao *zubno meso*, što je riječ često upotrebljavana). U kajkavskom dijalektu postoji riječ *zuberina*, koja u štokavskom ne zvuči lijepo. Došao sam do zaključka, da će biti najbolja riječ *ozubina*, jer se to tkivo nalazi oko zuba. Kasnije sam pronašao tu riječ s istim značenjem kod Bakotića. Između svakog zuba čini

ova ozubina jedno trokutasto produljenje prema kruni zuba, koje se latinski naziva papilla. To mi ne možemo prevesti sa bradavka, jer to ona nije. Ja sam upotrebio riječ *zazubica*, jer se ona nalazi nekako iza zuba. Kod Arambašina nalazim tu riječ u značenju upale ozubine, koja se latinski zove gingivitis. Mislim, da je to loše označeno riječju *zazubica*, jer je gingivitis bolest, dok u narodu postoji uzrečica »rastu mu zazubice... za nešto, što mu je ugodno«, a bolest bome nije ugodna. Sva ostala sluznica u ustima, koja je pokretna, ima poznato ime *desni*.

Potpuni niz zuba u zubištu zove se *zubalo* (njemački Gebiss), dok bi se umjetno zubalo ili proteza moglo nazvati *zubenica*.

Diferencijacija između gornje i donje čeljusti (maxilla i mandibula latinski) u hrvatskoj terminologiji nije provedena, ma da je to važno. Riječ čeljust ima više sinonima: vilica, kosirica, kosjer, laloka, lalovka, kosjerica, čeljusnica (pretežno dalmatinske i kajkavske riječi). Meni se činilo kao najzgodnije uzeti riječ *čeljusnica* za gornju čeljust (maxilla) i riječ *kosjerica* za donju čeljust (*mandibula*). Vilica je po mom mišljenju najnepodesnija riječ, jer čeljust (gornja) nema oblik vila, t. j. oruđa za dizanje sijena, dok mi također upotrebljavamo riječ *vilica* kao viljuška (jedaći pribor), koja ima dva roga.

Nomenklatura zubâ uglavnom je poznata. Ali i tu treba nekih nadopuna. Postoje četiri *sjekutića*: dva velika i dva mala, zatim slijedi *očnjak*, iza njega dva *ličnjaka* (praemolares), pa onda dva *kutnjaka* i konačno *umnjak*. Loša je riječ za premolare *pretkutnjaci*, jer je doslovan prijevod, kao što je i za umnjake loš naziv zub mudrosti. Bolje su jednostavne riječi. Bakotić navodi riječ *pakutnjak* kao umnjak, kao i *škaljak* i *kaljac*. Ja sam dodatak »pa« k riječi zub upotrebio u drugom smislu, nego je to pri riječi umnjaka. Ovo »pa« treba da označi prekobrojni zub, t. j. *pazub*. Ako postoji suvišni sjekutić, tada imamo *pasjekutić* ili *paočnjak*, ili *paličnjak*, ili *pakutnjak* (tada to znači, da postoji u ustima još jedan prekobrojni kutnjak), a to je tada *paumnjak*. Kako postoje osim normalno razvijenih zuba još i izobličeni njihovi oblici, to se takva zubna tvorevina imenuje *zubak*. Ne postoje li u ustima zubi, tada imamo *krezubu* čeljust, prema onoj krezuba baba. Čini mi se, da je to bolja riječ nego *bezub*.

U kanalu zuba nalazi se žilje i živci — pulpa zuba ili *srčika*, a zovu je i srž. *Srčiku* nalazimo kod D. Šimunovića.

Najčešća bolest zuba je karijes. Mjesto te riječi meni je mnogo prikladnija *točina* zuba, zub je »rastočen«, rastočeno drvo (crvotočina). Posljedica točine zuba je postepeno odumiranje srčike, ali zub ne može »doživjeti izumiranje«, kako to piše D. Svoboda. Ono, što izumire, čega nestaje, ne može nešto doživjeti, to znači živjeti dulje od vlastite smrti. Isto tako ne može srčika »zamrijeti«, jer ako bi zamrla, mogla bi opet oživjeti, dok odumrla srčika ne može opet oživjeti.

Zub, koji nema više srčike, zove se *mukljiv* zub, prema muklom zvuku, koji nastaje udaranjem po zubu.

Osnovna sastojina zuba je dentin — *zubovina*. Ona je na kruni pokrivena caklinom, koja ima tanku prevlaku — *pocaklinu*, dok je zubovina na korijenu pokrivena cementom — *korjenicom*. Tkivo između zuba i kosti u zubnici zove se *pokorjenica*, a nikako se ne može označiti kao *pokosnica*, jer se ta nalazi na kosti.

Sada sam iznio samo nekoliko riječi iz medicinske terminologije, na koje obraćam pažnju stručnjaka sa željom, da se o njima povede razgovor i da se dobre prihvate umjesto latinskih naziva.

O S V R T I

GODIŠNJA SKUPŠTINA HRVATSKOG FILOLOŠKOG DRUŠTVA

13. ožujka 1960. održana je u Zagrebu u X. dvorani Filozofskog fakulteta 10. godišnja skupština Hrvatskog filološkog društva. Po red članova iz Zagreba na skupštinu su došli i delegati pojedinih podružnica, koje su osobito prošle godine razvile živahnu djelatnost. Skupštinu je pozdravio i prof. dr. Bratko Kreft, predsjednik Saveza slavističkih društava Jugoslavije.

Uprava Društva podnijela je izvještaj o radu u godini 1959., iz kojega se vidjelo, da Hrvatsko filološko društvo izdaje redovno »Jezik«, nakon stanke i »Umjetnost riječi«, a u zajednici s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti »Filologiju«, kojoj je upravo izišao drugi svezak. Društvo se osobito založilo u pripremama za II. jugoslavenski kongres slavista, koji je održan u Zagrebu od 23. do 27. rujna prošle godine. Razvilo je aktivnu suradnju sa srednjoškolskim nastavnicima.

Nakon opširne diskusije, u kojoj je zaključeno, da se poradi na izdavanju zbornika u čast 75. godišnjice sveuč. prof. dra. Stjepana Ivšića, izabran je novi upravni odbor, i to za predsjednika prof. dr. Mate Hraste, a za tajnika prof. dr. Ljudevit Jonke.

Lj. J.

DA LI LJEKARNA ILI LJEKARNICA?

U članku pod naslovom »Još o jezičnom nemaru u natpisima i oglasima« (»Jezik« br. 4, 1957-1958) osvrće se Pavao Galić na neke jezične nepravilnosti, koje se mogu vidjeti u natpisima i oglasima u Zadru. Pisac spominje i natpis Ljekarna, koji bi po njegovu mišljenju trebalo zamijeniti pravilnijim oblikom Ljekarnica.

Kad sam člankom »Apoteka — skladište« (»Jezik« br. 1, 1954) pokušao dokazati neopravdanost upotrebe tuđice apoteka, s obzirom na to, da za nju u našem jeziku imamo trostruku zamjenu, zauzeo sam se za *ljekarnu*. Kao glavni razlog naveo sam činjenicu, da je *ljekarna* kod nas u Hrvatskoj već davno stekla svoje »građansko pravo«. Nisam se tada upuštao u iznošenje drugih razloga, koji govore njoj u prilog, ali sada, kad se i u »Jeziku« *ljekarna* dovodi u pitanje, mislim, da ih je potrebno ukratko iznijeti.

U svome Jezičnom savjetniku Maretić kaže, da je *ljekara* dobra riječ, a za *ljekarnicu*, da je bolja od *ljekarne*. Na istome mjestu ističe, da imenica *ljekar* u narodu znači isto što i liječnik, te preporučuje »uzimati *ljekar* za liječnika, a za apotekara: *ljekarnik*«.

Ako bismo poslušali Maretićev savjet i prihvatili *ljekaru*, onda bismo vršioća radnje u ljekari morali zvati *ljekarom*, a ne